

EDİRNELİ NAZMÎ'NİN YAYIMLANMAMIŞ TÜRKÎ-İ BASÎT ŞİİRLERİ*

Doç. Dr. M. Fatih KÖKSAL**

Özet: Şuarâ tezkirelerinde Divan'ı ve özellikle de Mecma'u'n-nezâ'ir'iyle adından söz edilen Edirneli Nazmî, ilk defa M. Fuad Köprülü (Köprülüzâde M. Fuad) tarafından farklı bir tarafla tanıtılmıştır; onun bu farklı tarafı Türkî-i Basît tarzıyla şiirler yazmasıdır. Türkî-i Basît, Arapça ve Farsça kelimelerin hiç kullanılmadığı veya çok az kullanıldığı şiir tarzının adıdır. Bu tarz şiir örnekleri bulunan başka Divan şairleri de bulunmakla beraber bu isim, edebiyat tarihimizde sadece Nazmî tarafından zikredilmiştir.

Köprülü, 1928 yılında neşrettiği eserinde Nazmî'nin hacimli Divan'ında yer alan bütün Türkî-i Basît şiirlerini aldığını ifade etmektedir. Ancak biz, bu eserde yer almayan başka Türkî-i Basît şiirlerinin de bulunduğunu tespit ettik. Bu yazıda, Türkî-i Basît üzerine küçük birkaç notla birlikte söz konusu şiirlere yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Edirneli Nazmî, Türkî-i Basît, Divan şiiri, Klâsik edebiyat, gazel

Edirneli Nazmî's Unpublished Türkî-i Basît (Simple Style Turkish) Poems

Summary: Edirneli Nazmî, who became famous with his divan at şuara tezkeres and especially his Mecma'u'n-nezâ'ir, was introduced to the literature with his different side for the first time by M. Fuad Köprülü. His different side is that he wrote the Türkî-i Basît style poems. Türkî-i

---

* Bu yazı, Trakya Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nce 23-25 Ekim 2002 tarihleri arasında Edirne'de düzenlenen Edirne Kültür Araştırmaları Sempozyumu'na sunulan bildiri metnidir.

** Gazi Üni. Kırşehir Fen-Ed. Fak. mfatihkoksal@hotmail.com, mfkoksal@gazi.edu.tr

Basît is the name of a poem style in which Arabic and Persian words were not used or used little. Although there are Divan poets who had this style of poems, the name of Türkî-i Basît was firstly used by Edirneli Nazmî.

Köprülü states that he listed all the Türkî-i Basît poems of Nazmî in his publication of 1928. We, however, figured out that there are other Türkî-i Basît poems that are not listed in this publication. In this article, we study the Türkî-i Basît poems with the several notes on them.

Key Words: *Edirneli Nazmî, Türkî-i Basît, Divan poem, classical literature, gazel*

Sadece 16. yüzyılın değil, bütün Türk edebiyatının en ilginç ve orijinal edebî kişiliklerinden biri olan Edirneli Nazmî¹, 14, 15 ve 16. yüzyılda yaşamış 360'dan fazla şairin 5500'ün üzerinde şiirini ihtiva eden Mecma'u'n-nezâ'ir'i ve Türkî-i Basît ile yazılmış şiirleriyle tanınmış bir şairdir.

Türkî-i Basît, içinde Arapça ve Farsça kelime ve tamlamalar bulunmayan veya çok az bulunan, fakat hem şekil, hem muhteva bakımından Divan şiiri geleneği içerisinde yer alan şiirlere verilen addır. Bu isimlendirme ilk defa Nazmî'nin Divan'ında görülmüştür ve esasında mevcut bilgilerimize göre başka bir yerde de geçmemektedir.² Bu bakımdan Türkî-i Basît'i bir "cereyan", "akım" veya "hareket" vs. gibi kelimelerle adlandırmanın ne derece doğru olduğu tartışmaya açık bir meseledir. Biz

¹ Edirneli Nazmî'nin hayatı, eserleri ve edebî kişiliği hakkında geniş bilgi için bkz. M. Fatih KÖKSAL, **Edirneli Nazmî Mecma'ü'n-nezâ'ir (İnceleme-Tenkitledir Metin)**, C. 1, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi SBE, Ankara 2001, s. 84-130.

² Türkî-i Basît tabirine, Nazmî'den yaklaşık iki yüzyıl sonra Şeyh Gâlib Divanı'nda tesadüf edilmesi son derece ilginçtir. Edirneli Nazmî Divanı'nın 401a sayfasının kenarında, asıl yazıdan hem hat, hem mürekkep olarak farklı bir kalemden çıktığı belli olan, "Esrâr" mahlaslı birine ait bir gazel vardır. Bu Esrâr'ın Esrâr Dede olup olmadığı meçhuldür, ancak söz konusu şiir, Esrâr Dede Divanı'nda bulunmamaktadır. Fakat şiiri buraya yazan kimsenin, şiirin başına yazdığı ifadelerinden, şiirin sahibine derin saygı duyan ve onu tanıyan biri olduğu anlaşılmaktadır. Biz, bu konuda, "16. asırdan sonra hiç bir örneğine rastlanmayan bu 'basit Türkçe'yle söyleme tarzının iki yüzyıl sonra birdenbire nasıl Şeyh Gâlib'le ortaya çıktığı, cevabına rastlayamadığımız bir soru durumundaydı. Edirneli Nazmî Divanı'nın bu yegâne nüshası Esrâr Dede'nin bir arkadaşının elinde bulunduğuna göre Dede'nin en büyük muhibbi Şeyh Gâlib'in de bu nüshayı görmüş olması, dolayısıyla Nazmî'nin Türkî-i Basît tarzında yazdığı şiirlerden etkilenerek böyle bir denemeye giriştiği söylenebilir. Tabii ısrarla belirttiğimiz gibi bu durum ancak bu şiirin Esrâr Dede'ye ait olduğunun bir şekilde belgelenmesiyle doğruluk kazanacaktır." tespiti yapılmıştır. (KÖKSAL, 2001: 97). Elbette bu bir tahminden ibarettir ve tartışmaya açık bir meseledir.

şahsen Türkî-i Basît'in bir akımda bulunması gereken şartları haiz olmadığını düşündüğümüz için bildirimiz boyunca "Türkî-i Basît"i bir akım değil kavram olarak ve sadece "tarz" nitelemesiyle anacağız.

Nazmî'nin Türkî-i Basît şiirlerinin şöhreti, Divan'ının önüne geçmiştir. Hâlbuki Nazmî'nin Divanı, içerdiği şiir sayısından tertip şekline, kullanılan ilginç ve çok sayıda aruz kalıbından akla şaşkınlık verecek türlü söz ve şekil oyunlarının denenmesine varana kadar benzerlerinden son derece farklı, ilginç ve çok önemli bir eserdir. Konumuz bu olmadığı ve bu hususa ayrı bir yazıyla dikkat çektiğimiz için (KÖKSAL, 2002: 101-124) burada eserin önemini ifade edebilmek için sadece ihtiva ettiği şiirlerin sayılarına yer vermekle yetineceğiz. Bu Divan'da³ 7777 gazel, 516 murabba', 335 kıt'a, 193 müfred, 56 muhammes, 23 müstezad, 16 kaside, 13 mesnevi, 10 müseddes, 9 terkîb-bend, 7 mu'aşşer, 5 terci'-bend, 5 mütessa', 5 müsebba', 4 müsemmen ve 2 tahmis olmak üzere toplam 8976 şiir mevcuttur.⁴

Edirneli Nazmî Divan'ını ilk kez bularak ilim âlemine tanıtan Köprülü-zâde Mehmed Fuad'dır. Köprülü, bu Divan'daki Türkî-i Basît şiirlerini 1928 yılında eski harflerle neşretmiştir.⁵ Aynı eserde Nazmî'nin Mecma'u'n-nezâ'ir'i ve Divan'ı hakkında da bilgi veren Köprülü, Nazmî Divanı'nda Türkî-i Basît ile yazılmış "*bir terci'-bend, bir kasîde, bir müstezâd, dokuz murabba, iki muhammes, 269 gazel, 56 müfred ve 55 beyitlik bir mev'iza*" bulunduğunu belirtmiş ve bunların tamamını yayımlamıştır. Ne var ki Divan'daki Türkî-i Basît gazellerinin sayısı gerçekte Köprülü'nün bildirdiğinden daha fazladır. Köprülü'nün fark edemediği bu gazellerden, hazırlamış olduğumuz doktora tezinde bahsetmiş ve örnek olmak üzere bunların ikisine yer vermiştik. Nazmî Divanı'nın yer aldığı kütüphane, 1999 depreminin akabinde okuyucu hizmetlerine kapandığı için eserin tamamını yeniden görme imkânını bulamamıştık. Divan'ın mikrofilmli temin etme fırsatı doğduğunda⁶, adı geçen eserde yer

³ Nazmî Divanı'nın bilinen üç nüshası vardır. Ancak tam ve mükemmel nüsha, müellif hattı olduğu belirtilen İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY 920 nüshasıdır. Diğer nüshalar ve adı geçen nüshalar için (KÖKSAL, 2001: 96-97).

⁴ Bu sayılar, eser üzerine yapılmış bir doktora tezinden alınmıştır: Ziya AVŞAR, **Edirneli Nazmî Hayatı-Edebî Kişiliği-Eserleri-Türkî-i Basît ve Gazeller Dışındaki Nazım Şekilleri ve Türleri**, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi SBE, Ankara 1998.

⁵ Köprülü-zâde Mehmed Fuad, **Millî Edebiyat Cereyanının İlk Mübeşşirleri ve Divan-ı Türkî-i Basît**, Devlet Matbaası, İstanbul 1928. Köprülü'nün, İstanbul'da bir kitapçıda bulduğu Divan'ın yegâne ve büyük ihtimâlle müellif hattı olan nüshasını İstanbul Dârülfünûnu Kütüphanesi'ne kazandırması (KÖPRÜLÜ, 1928: 65) Türk dili ve edebiyatı için büyük kazanç olmuştur.

⁶ Mikrofilmli kullanımımıza sunmak inceliğini gösteren meslektaşım Yrd. Doç. Dr. Ziya Avşar'a teşekkür ederim.

almayan 23 adet gazel daha tespit ettik. Böylece Köprülü'nün çalışmasında bulunmayan 29 gazel ortaya çıkmış oldu (KÖKSAL, 2001: 127-128).⁷

Türkî-i Basît, hakkında pek çok kimse tarafından söz edilen fakat Türk dili ve Türk edebiyatı tarihindeki önem ve değeri bakımından lâyıkıyla yerine oturtulmamış bir kavramdır. Bu bildirinin amacı, bahis konusu mesele üzerinde etraflı değerlendirmelerde bulunmak değildir. Esasen Türkî-i Basît, belki de sadece bu mihver üzerinde düzenlenecek geniş programlarla ele alınacak kadar hem şümüllü, hem de önemli bir konudur. Burada sadece, değinilmeden geçildiği takdirde bu bildirinin amaç, anlam ve öneminin hakkıyla vurgulanılamayacağından endişe ettiğimiz bir iki noktadan bahsetmekle yetineceğiz.

Yukarıda da ifade edildiği gibi, mevcut bilgilerimize göre “Türkî-i Basît” bir terim olarak ilk defa Edirneli Nazmî tarafından kullanılmıştır. Daha doğrusu bu ibareyi kullanan yegâne kişi de Nazmî'dir. Buradan, bu tarzda, yani Klâsik şiirimiz çerçevesi dahilinde, fakat sade veya saf Türkçe'yle yazan yegâne şairin Edirneli Nazmî olduğu anlaşılmalıdır. Divanlarda, şiir mecmualarında, şuarâ tezkirelerinde bu kabil başka örneklerle de rastlanır. Sözgelimi Diyarbakırlı Lebîb-zâde Refî'î'nin Divanı'nda şekil ve muhtevaca Nazmî'nin Türkî-i Basît şiirlerinden farkı olmayan üç gazel vardır. Refî'î de bu şiirlere “*Gazel-i Sehî-i Mümteni' Elfâz-ı Arabiyye ve Fârisiyye'den Ârî*” başlığını koyarak bu şiirlerin diğerlerinden farklı olduğunu vurgulamıştır (T D E A, 1990:304). Nazmî'nin bu husustaki önem ve özelliği, yaptığı işin adını koymuş ve bu tarzla diğer şairlerden çok daha fazla sayıda şiir yazmış olmasıdır.

Türkî-i Basît veya Divan şairlerinin sade Türkçe ile ürün vermeleri söz konusu olunca Nazmî'yle birlikte hemen adı söyleniverilen yahut adı akla gelen diğer iki isim Tatlavlı Mahremî (ö. 1535) ve Aydınî Visâlî (16. yy.)'dir. Âşık Çelebi, Mahremî'nin Basît-nâme namında, içinde Arapça ve Farsça ibare bulunmayan bir eserinden bahsetmekte, aynı tarzda birkaç da gazel yazdığını bildirmekte ve bu tür gazellerden bir beyti tezkiresine örnek olarak aktarmaktadır (Âşık Çelebi, 1971: 118b). Fakat Basît-nâme'nin herhangi bir nüshasına rastlanılamadığı gibi mahiyeti hakkında da bilgimiz yoktur. Aynı şekilde Visâlî'nin Türkçeciliği ile ilgili olarak elimizdeki yegâne malzeme tezkirelerde yer alan bir kaç beyitten ibarettir. Aslında bu hususta Visâlî'nin adının öne çıkarılarak zikredilmesi, daha önce söylenenlerin tekrarlanmasından fazla bir anlam ifade et-

⁷ Tezimizin bu kısmında “dal” harfine kadar yapabildiğimiz taramada Köprülü'nün eserinde yer almayan 6 gazel tespit ettiğimizi ve buradan hareketle Divan'ın tamamı tarandığında yayımlanan 269 gazele 30 civarında daha gazel eklenebileceği kanısında olduğumuz kaydetmiştik.

mez. Zira ismi öyle konulmamış olsa da Türkî-i Basit anlayışı çerçevesinde manzumeler yazmış başka şairler de vardır. 15. yüzyıl şairlerinden Edirneli Sabâyî ve bir Nazmî'nin çağdaşı Üsküplü Atâ'nın, özellikle de ikincisinin bu tarzda yazdığı şiirlerin hem sayı, hem nitelik bakımından Visâfî'den geri olmadığını kaydetmemiz gerekir (KÖKSAL, 2001: 126-127).

İşte Edirneli Nazmî'nin Türkî-i Basit'le yazılmış şiirlerinin önem ve değeri bu noktadadır. Bu şiirler, Türk dilinin sadeleştirilmesi çabalarının tarihî birer vesikası konumundadır. Şüphesiz, bu hususta Nazmî'nin bu kalem tecrübelerinin bir tevatürden öteye anlam ifade etmediğinden başlayıp bu şiirlerin Türk dilinin arıtılması yolunda dev adımlar olduğuna varana kadar geniş bir yelpaze içinde birçok yorum yapılabilir. Demin de değindiğimiz gibi bu, uygun zemin ve zamana muhtaç, geniş toplantılarda, ayrıntılı olarak işlenmesi gereken önemli bir meseledir. Fakat şurası bir gerçektir ki, Edirneli Nazmî'nin kaleme almış olduğu bu manzumelerin her biri -özellikle benzer örneklerinin neredeyse yok denilecek kadar az olması sebebiyle- dil tarihimiz açısından gayet değerli örnekler durumundadır.

Bu şiirler birer edebî metin olduğu için bunların edebî değeri üzerinde de durmak gerekir. Nazmî'nin Türkî-i Basit tarzında yazdığı şiirler de elbette onun genel edebî kişiliği çerçevesinde değerlendirilmelidir. Nazmî, kısmen yukarıda değindiğimiz gibi edebî yönü çok farklı, edebiyat tarihimizin hemen hiç bir devrinde ve şahsiyetinde görülmeyen özellikleri taşıyan, kelimenin tam mânâsıyla "orijinal" bir şairdir. Özellikle "*Osmanlı edebiyatı sahasında nazım şekli kadrosu en geniş ve hacim bakımından en büyük divan*"ı ortaya koyması (AKÜN, 1994: 398) onu diğer şairlerden ayıran en mühim taraflarından biridir.

Onun bu son özelliği, yani çok fazla yazmış olması, ürünlerinin bir çoğunun "manzume" olmaktan "şiir" mertebesine geçmesine engel olmuştur. 7777 gazel arasında edebî değeri yüksek örnekler az değilse de çoğu birbirinin benzeri, hatta tekrarı diyebileceğimiz söz kalıplarının sıklığı içinde onlar da eriyip gitmiş, bu yoğunluk içinde toplam gazel sayısının yaklaşık 200'de birini teşkil eden Türkî-i Basit gazellerinin birçoğu da bu şiiriyet yoksunluğundan nasibini almıştır. Şairin zaten "çok yazmak" yüzünden malul olan şiirleri, bir de sade Türkçeyle yazma endişesi eklenince tabiatıyla incelik ve akıcılıktan biraz daha uzak düşmüştür. Köprülü'ye onun edebî kişiliği için "*Kırk beş elli bin beyitlik bir dîvân tertîbine, sanâyi'-i edebiyenin hepsine misâller göstermeğe kalktığı cihetle, en mübtezel mazmûnları, en umûmî meşhûmları, en bayağı nasîhatleri yüzlerce, binlerce def'a tekrâr etmeğe mecbûr kalmışdı. Bu i'tibâr ile Nazmî'yi o devrin dördüncü, beşinci derece şairlerinden addetmek zarûretindeyiz.*" (KÖPRÜLÜ, 1928: 67) dedirten de çok fazla yazışı olmuş-

tur. Şairlerin edebî yönleri üzerinde yapılacak değerlendirmelerde sübjektiflik tabîdir. Nitekim Köprülü'nün dördüncü, beşinci sınıf şair olarak gördüğü Nazmî, Atsız'a göre "üçüncü derece" (ATSIZ, 1934: 8), Hasibe Mazioğlu'na göre ise "ikinci sınıf" (MAZIOĞLU, 1977: 54) bir şairdir.

Esasen gerek Divan'daki, gerekse Mecma'u'n-nezâ'ir'deki şiirleri - ki önemli bir kısmı müşterektir- incelendiğinde görülecektir ki, Nazmî'de sanat kaygısı pek ön plânlarda değildir. Onun için esas olan, farklı ve denenmemiş şeyler denemektir. Başka bir ifadeyle o, kimsenin söylemediğini söylemek değil, kimsenin yapmadığını yapmak derindedir. Türkî-i Basît tarzındaki şiirleri kaleme almasındaki temel gayenin de bu yeni, farklı ve orijinal olmak çabasıyla yakından ilgili olduğunu düşünüyoruz.

Türkî-i Basît ile ilgili görüş ve tespitlerimiz ile bu tarzda yazılmış diğer şiirler ve şairlerini ayrıntılı bir biçimde ele almak üzere başka bir yazıya konu etmek düşüncesiyle daha önce yayımlanmadığını tespit ettiğimiz bahis konusu 29 adet gazel metnini veriyoruz.

51b I

(fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün)

- 1 Yaramaz ola şu kim hep yaramaz işde ola
Aña eylük yaramazdur yaramaz eylük aña
- 2 Yendek ol kim eyülerle ola olur ol eyü
Yaramazlarla olan hem yaramaz olur ya
- 3 Ey ne mutlu aña kim başına olup buyruk
Olmaya kulluğıla kul ne bile beg ne ağa
- 4 Uslu oldur ki delüler işini işlemeyüp
Kendine yaramayan nesneyi her neye koya
- 5 Delülük eyleme gel ussuñı var başuña der
Hep sözüm imdi benüm hep sañadur Nazmi saña

63b II

(mef'ülü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün)

- 1 Ol yad kim döger beni andan söger baña
İncitme gel beni desem incinme der baña

- 2 Ol yârũñ ağzın öpdüm ise añsuzın ne var
Yok yire yendek anũñ içün ol söger baña
- 3 Ben öpeyin hep añsuzın ol bal dudacığın
Ko tatlu tatlu sögsün ol ağzı şeker baña
- 4 Âhum ki kanda olsa ol yâra irer yeter
Bildürmek aña sevgüm o deñlü yeter baña
- 5 Nazmî o sevdüğüm yüzüme bakmaz oldu âh
Küsdî o sevdüğüm didüğümçün meger baña

74b **III**

(mefâ'îlün mefâ'îlün fe'ûlün)

- 1 Beni yâr ayrılık derdine salup
Benüm n'eyler ki yendek âhum alup
- 2 Benüm derdüm görüp yendek güler yâr
Ben ağlar yürürem kayguya talup
- 3 Kılıçlar birle yendek ol efendim
Kılıçlar ben kuluñı yire çalup
- 4 Beni yâr işigine komaz oldu
İti itler gibi engel çođalup
- 5 Elin alur kimesne olmamađın
Bu Nazmi oñmadı ayakda kalup

74b **IV**

(mefâ'îlün mefâ'îlün fe'ûlün)

- 1 Turup âh eyler isem ben n'ola hep
Ki turmaz sevdüğüm söger baña hep
- 2 Geçer bakmaz o sevdüğüm baña hiç
Geçer engel beni yendek aña hep

3 O gün yüzlü yanınca gölge gibi
Salınur engel ol yüzi kara hep

4 Kimün olursa diler al ile âh
Ala gönlini ol gözi ala hep

5 Ko sögsün saña sevdüğün be Nazmî
Anuñ sögdügi eylükdür saña hep

95a V

(fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün)

1 Ey gözüm her çağ güzel güzeli güzeller gözet
Hep görenler anı cân ile güzel gözler gözet

2 Bir güzelden kim güzel gözler ola ol güzeli
Şol güzeller güzelin gözler niçe gözler gözet

3 Ey başında ussu olan kimsene olma deli
Bir perî yüzlü güzel sev hep aña beñzer gözet

4 Dünyeyi yok yirine ko var aña virme gönül
Yok bil anı hay anuñ varlığın[1] yiter gözet

5 Yendek ilerle koşal Nazmî ki eylük göresin
Dahı her yirde saña eylük gelür bir yer gözet

116a VI

(fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün)

1 Yüregüme bir oh urdı ol kaşı ya hanum oh
Anuñ ile bir öget diñlendi bu gez cânum oh

2 Susamışdum kanuma kim suylar idüm anı ben
Kanda imiş geldi bir oh urdı dökdi kanum oh

3 Ol delükanluya uyduñ ey gönül söz tutmaduñ
Kanuña girdi gör ol şöyle olur oğlanum oh

- 4 Hey şu lalası aharyan ol güzeller hanınuñ
Bir nacak urdı baña kim tutmaz uş bir yanum oh
- 5 Yüregüme urdı çün ol kaşı ya bir kaç gez oh
İmdi şimdi istedüğüñ buldı Nazmî cânum oh

159b VII

(mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ülün)

- 1 Kötekler irişen yerler kötekler
'Aseslerdür katı iti köpekler
- 2 İşidüp âhumı kulak kabardur
Ne deñlü olsa enekler eşekler
- 3 Kığılcımlarla âhum başum üzre
Görinür gül gibi güzel çiçekler
- 4 Kığılcımlarla yâra karşı âhum
Atılır sanki bayramda fişekler
- 5 Geçüp her gözgü gibi karşısına
O güzel yârı bekler yüzi pekler
- 6 Güzeller dudağın gözlerse gözüm
N'ola tatlu severler hep bebekler
- 7 Saña emdürmez ol güzel dudağın
Be Nazmî çekme var olmaz emekler

174b VIII

(fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün)

- 1 Bir yüzi gül güzele her kim ki gönül bağlar
Ol yüzi gülsüz aña zindân görünür bâğlar
- 2 Ben o yüzi gül güzelden şöyle kim ayru düşem
Sel olup ol çağlar yaşum su gibi çağlar

- 3 Sevdüğümüñ kim yüzün zülfin bu gözüm görmeye
Gice gündüz kanda olsa yaş döker kan ağlar
- 4 Sevgüde Şîrîn için Ferhâd' uñ añup derdini
Tağlarda hep anuñçün ağlar ırmağlar
- 5 Sevdüğümüñ sevgüsinde derdümü Nazmî benüm
Kimse bilmez hem ne bilsün sayru derdin sağlar

178b IX

(fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün)

- 1 Beg güzeller kim güzellik illerine han olur
Şol seven kullarla yendek kapısı dîvân olur
- 2 Hep güzeller şol güzellik illerinüñ begleri
Didiler görüp seni eñ soñ bize bu han olur
- 3 Bu güzellik birle gören der benüm cânım seni
Bir perî yüzlü güzel uşta bu yüzden cân olur
- 4 Şol seni cândan sevenler sevdüğüm eñ soñ senüñ
Derdüñ ile cân virüp ya kaşuña kurbân olur
- 5 La'l dudağundan ayru kanlu yaşı Nazmî'nüñ
Dâne dâne dökilüp yâkûtla mercân olur

188b X

(fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün)

- 1 Her kimi kim depeler yâr yıkar üstine yar
Yine der kim be çıkar yüregin anuñ iki yar
- 2 Yâr yad illere salup beni kakınclarla âh
Tasa nerdinde yine döne döne eyledi zâr
- 3 Şiftelikden didüm ey cân bize dahı var mı
Kannış ile didi gülüp bizi ko yâ yüri var

- 4 Ol perînüñ inen âdemligi yok dirlerdî
Deñedüm âh anı didükleri deñlü hem var
- 5 Bakmaz oldı baña yâr il sözi ile Nazmî
Kimüñ olursa o yâr âh ki sözine uyar

198a **XI**

(müfte'ilün müfte'ilün fâ'ilün)

- 1 Derdi olanuñ yüregi baş olur
Gözleri hep çağlar akar yaş olur
- 2 Derdine ol ki_acımaya kim senüñ
Yüregi anuñ gîbinüñ taş olur
- 3 Çoğı yaramazlığadur çağına
Bir yaramaz kimse ki yoldaş olur
- 4 Dünye işinde olanuñ işleri
Hep biri biri ile savaş olur
- 5 Nazmi kişinüñ bir eyü yoldaşı
Hep eyü sanmağıla kardaş olur

217b **XII**

(mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ülün)

- 1 Olursın sen ne yerde olsa bensiz
Evet ben olımazam hiç sensiz
- 2 N'ola engelsiz olmasañ sen ey yâr
Gül olmaz çünki her yerde dikensiz
- 3 Şu güzel olmaya hat yañağında
Şu gülüñ gibidür ki_ola çemensiz
- 4 Kişi bir gönleğe görümlü olur
Güzeller âdemi korlar kefensiz

- 5 Şu kim çalgusuz oynaya be Nazmî
Döner bir kopuza ki_ola düzensiz

245b **XIII**

(fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün)

- 1 Yâra didüm derdüñ ile sayru oldum ol dem oş
Dudağumdan em buyur didüm didi hoş ola hoş
- 2 Âhuñ ey göñül kara tütün kızıl kandur yaşuñ
İkisin Şeb-dîz ü Gül-gûn gibi birbiriyle koş
- 3 Hay oğullar şol yigitlik çağın imdi hoş görüñ
Yoşur âdem oğlanı olur kocalık çağı yoş
- 4 Sûfiler ki_olur uyaklar gibi uyuklar biraz
Pes olurlar bengiler küngürliginde⁸ katı loş

Yiyüp içüp hoş geçüp biñ yaşa her bir çağda
Sağrağın başuñuñ kılmadın olam Nazmi boş

291a **XIV**

(müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün)

- 1 Yârumdan eyvay ayruyam âh ayrulık vah ayrulık
Ol derd ile sayruyam âh ayrulık vah ayrulık
- 2 Yâr ayrulığı kaygusı oldı baña cân kayusı
Oldum ol derdüñ sayrusı âh ayrulık vah ayrulık
- 3 Ayrulığa düşse kişi âh ile vay olur işi
Od gibi olur yanışı âh ayrulık vah ayrulık
- 4 Ayrulığa düşdükde ben sensin bu göñlüm eyleyen
Ey âh olasin sen esen âh ayrulık vah ayrulık

⁸ Küngürlük: Uykunun verdiği uyuşukluk (Tarama Sözlüğü'nde bulunmayan kelime, Derleme Sözlüğü'nde yer almaktadır).

- 5 Oldı gözüm yaşı deñiz ol yâra bu derdüm deñiz
Ayrulıgum bir añasız âh ayrulık vah ayrulık
- 6 Âh eyleseñ yendek n'ola çün düşdüñ âh ayrulığa
Böyle olur ya Nazmi ya âh ayrulık vah ayrulık
- 7 Ayrulıguñ ey yiñi ay itdi gözüm yaşını çay
Oldı işüm oş âh u vay âh ayrulık vah ayrulık

306a XV

(mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ülün)

- 1 Çek ol yâruñ gönül her derdini çek
Saña çün Tañrı virmiş derd çekmek
- 2 Bir engel birle söyleşmek kolaydur
Yolında yâruñ olsun yağı bir tek
- 3 Tuz etmek yime şol kimseyle hergiz
Ki bilmez dahı gözetmez tuz etmek
- 4 Şular kim aş yiye baör çanakdan
Aña kaynatmasunlar hiç çömlek
- 5 Güc olur yâr yayın Nazmi çekmek
Pek olur yayı yâruñ çün katı pek

315a XVI

(fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün)

- 1 Cân bağışlar sözlerüñ pes saña yarar cân demek
Pek güzelsin hem o yüzden key yaraşur han demek
- 2 Kim seni sevdüm dese sevmez sögersin aña sen
Key dükeldür key eyüler çün güzel yaman demek
- 3 Gördigine özenür oğlan gibi yendek gönül
Andan olmışdur çoğı hep gönülüne oğlan demek

- 4 Güc kılup şol dünya ulusu ki hem büyüklere
Bir külüz⁹ sözdür aña Fir‘avn yâ Hâmân demek

321a XVII

(fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilün)

- 1 Göz diküp her gördüğüne bakma dik
Gözün anuñ gibi yerde belki dik
- 2 Dünya kim kalmaz geçer ol yüzden ol
Bir iki üç günlige bir gölgelik
- 3 Engelün ol at gönüllü bir eşek
Yasdanur kapuñda yol mıdur eşik
- 4 Gögsün aklıkda gümüş gönlün evet
Katılıkda kara taşdur yâ çelik
- 5 Nazmi eksüklü kuluñdur eskiden
Yiñi ay gibi begüm eksük gedik
- 6 Bulamazsam binmege ben bir gölük
Yiter ayağumdaki eski gelik

334a XVIII

(fe’ilâtün mefâ’ilün fe’ilün)

- 1 İstedügi odur begüm cânuñ
Kim ola kulu sen güzel hanuñ
- 2 Saña hey beg güzel kul olur o kim
Kutlu gün doğa başına anuñ

⁹ Kelime metinde Farsça “fındık vb. meyveler” anlamındaki gelüz (veya gulüz) şeklinde “kl^Vz” imlâsıyla yazılmıştır. Bu kelimenin **Derleme Sözlüğü**’nde “şaşkın” anlamı verilen “külüz” olması akla daha uygundur.

- 3 Dakılup gitsem âh yanuñca
Kılıcuñ gibi komasam yanuñ
- 4 Yoluma kim durur ölem derseñ
Ben senüñ cândan işte kurbânuñ

334b XIX

(fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün)

- 1 Ol ki hep altına döşer kepenek
Anuñ üstine key düşer kepenek
- 2 Kim duyardı yel ile yağmurda
Olmasa dünyede eger kepenek
- 3 Saklar ıssın sovuksan issiden
Anuñ için hep il geyer kepenek
- 4 Başı vü cânı saklamağa olur
Takyeye vü kaftân imdi her kepenek
- 5 Çekemezlerdi Nazmi yol derdin
Geymese yolda yolcular kepenek

338b XX

(mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün)

- 1 O bek güzel ki kanda gitse hep bile gider engel
'Asedür sanki subaşıyla it gibi yeler engel
- 2 Salınup ol boyı servüñ yanınca gölge gibi hep
Yüzi karadur anuñ gör ki yanına düşer engel
- 3 Bir âdem birle bir yire gelüp söyleşmelü olsa
Ne bir yön yöş bilür ne söz sığır gibi bakar engel
- 4 Beni ol sevdüğüm yanında gördükçe günisinden
Gelür aramıza girer bir albizlik eder engel

- 5 İki yüzlü bir âhıryân sözün bilmez nacakdur âh
Beni şol sevdüğümden korkaram Nazmî keser engel

399b **XXI**

(mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün)

- 1 Sakınman cânımı ben ol güzeller hanı cânumdan
Ki zîrâ yeg severem anı ben bu kendü cânumdan
- 2 Ben anı isterem kim ol güzeller hanı bek güzel
Kulumsmın kulluğ eyle gitme sakın diye yanumdan
- 3 O yârum benden ayru olmadan yegdür baña ölmek
Beni öldürse bârî ben geçerdüm imdi kanumdan
- 4 Yine varup bizüm ile ki ol yâruñ elin öpem
Eger alursa bir cân alması var armağanumdan
- 5 Çıkaram giderem yâr ayrılığından ben eñ soñra
Çıkaram tâ ki Nazmî cânım acısın tabanumdan

414a **XXII**

(mefâ'îlün mefâ'îlün fe'ûlün)

- 1 Yüz urup yolına yâruñ yatayın
Niçe bir başuma gavgâ alayın
- 2 Salup engine bu gönlüm gemisin
Niçe kaygu deñizine talayın
- 3 İdüp âvâze derd[i i]le her çağ
Niçe bir kaygu çalgusın çalayın
- 4 Olup sevgü sücisi birle esrik
Turup her yaña âvâze salayın
- 5 Be Nazmî şenlik ardınca alup hep
Kaçup kaygu üninden ırılayın

460b **XXIII**

(fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün)

- 1 Güllük içre beñzemiş güzellere güller kamu
Sevgüsi olanlara hem anda bülbüller kamu
- 2 Beñzemişdür hattı üzre zülfine güzellerüñ
Şol çemenlerde güzel kohulu sünbüller kamu
- 3 Yine yaz oldı güzeller her yañada salınur
Başlarında gül gibi güzel karanfüller kamu
- 4 Şol güzeller kim sever gözler olara bakmağı
Anlarıñla açılır gül gibi gönüller kamu
- 5 Her yañada Nazmi kim güzeller at koşar yürütür
Her biri cân u gönüller alur öñdüller kamu

474b **XXIV**

(mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ülün)

- 1 Cigerden itmez isem ben eger âh
İçüm taşum kül eyler hep yakar âh
- 2 Gönülde sevgüsi vardur anuñ kim
Cigerden derd ile yendek ider âh
- 3 Bir özge derd bu kim sevgü derdin
Gönülde arturur dahı beter âh
- 4 İşiginde o gün yüzlüye ermez
Benüm âhum ki çak göge çıkar âh
- 5 Benüm ey Nazmi âhum diñlemez hiç
İñen hoş gelmez o yâra meger âh

494a **XXV**

(fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün)

- 1 Yâr her yad ile varup âh kim yâr olmasa
Benden özge hiç anuñ yanında yarar olmasa

- 2 Ol güzeller hanı âh ol bek güzel ben kulını
Öldürürem der midi bir kanlu hunkâr olmasa
- 3 Geñ yakadan baña sögmezdi beni gördükçe âh
Gonçe gibi göñli ol gül yüzlünüñ dar olmasa
- 4 Yendek asılmazdı göñüller o yâruñ zülfine
Zülfî güzelliği şehrindeki berdâr olmasa
- 5 Ağlamazdum yâr Nazmî bakmaduğundan baña
Özgelerle baña karşı güler oynar olmasa

494b

XXVI

(fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün)

- 1 Çok filori birle ol kim akça koyar koynına
Girer ol şol ay u gün yüzlü güzeller koynına
- 2 Yolına altun gümüş dökmek gerek bir güzelüñ
Ol ki anı koçmağ için koymağ ister koynına
- 3 Ol ki bir gül yüzlü yolında özin toprağ ide
Toz gibi eñ soñra ölenüñ giriser koynına
- 4 Yâruñ ol sünbül saçına yendek özenmeklüdür
Şol güzeller kim koyar müşk ile 'anber koynına
- 5 İncülerdür gögsi üzre derler ol yâruñ görüp
Girdügince tamla tamla Nazmi derler koynına

520a

XXVII

(mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün)

- 1 Göñül ol taş bağırlu yâr urdukça saña taş
Hoş olsun göñli her urduğı taş öñine taş
- 2 Anuñ kim sevgüsü ola o kalmaz câna vü başa
Kişi pes sakınur mı sevdüğinden cânı vü başı

- 3 Niçe çağlar durur kim göremez bu gözlerüm yârı
N'ola çağlar akar su gibi aksa gözlerüm yaşı
- 4 N'ola güzellerüñ gözlerse gözler hep gözin kaşım
Olur güzellerüñ gönül alan çünkim gözi kaşı
- 5 Kesilmez kanda gitse kanlu yaşı Nazmi'nüñ her çağ
Odur her hâl ile anuñ uyarur yârı yoldaşı

539a **XXVIII**

(mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ülün)

- 1 Ele aldıkça ol yâr ok ile yay
Beni oklarla oklar turmaz eyvay
- 2 Olur gördükçe göñlüm gözüm aydın
O kim anuñ yüzi gün alnıdur ay
- 3 Kaçar benden kaçan görse beni âh
Perîdür sevdüğüm âdem degül hay
- 4 İder âh ol perî göz göre her çağ
Özinden ayru gözüm yaşını çay
- 5 Ele öpdüre Nazmî yâr ayağın
Degerdi başum üzre baña da pay

600b **XXIX**

(me'ülü fâ'ilâtün me'ülü fâ'ilâtün)

- 1 Ol kaşı yay nice güzel bek ok atar ha
Bir gez kim ura hergiz sesdirmez urduğın vay
- 2 Yâruñ gönül göricek okıyla yayın elde
Cân kayusuyla dönüp görünme bir yaña kay

- 3 Ayağın öpmesinden eller kamu o yâruñ
Başlu başına umar yohsul u bay hep pay
- 4 Yâr ile hiç olur mı bir hoşca söyleşem âh
Yanında anuñ engel yendek olur alay
- 5 Nazmî o yârı gören bu yüzden özge güzel
Güzellik ile gün der yüzine alınay ay

KAYNAKÇA

- AKÜN, Ömer Faruk, 1994: “*Divan Edebiyatı*”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C. 9, s. 389-427.
- Âşık Çelebi, 1971: **Meşâ’irü’ş-şu’arâ**, Meredith-Owens Neşri, Londra.
- ATSIZ, 1934: **XVI’ncı Asır Şairlerinden Edirneli Nazmî’nin Eseri ve Bu Eserin Türk Dili ve Kültürü Bakımından Ehemmiyeti**, Arkadaş Matbaası, İstanbul.
- AVŞAR, Ziya, 1998: **Edirneli Nazmî Hayatı-Edebî Kişiliği-Eserleri-Türkî-i Basît ve Gazeller Dışındaki Nazım Şekilleri ve Türleri**, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi SBE, Ankara.
- Edirneli Nazmî, **Dîvân**, İstanbul Üniversitesi Ktp. TY 920.
- KÖKSAL, M. Fatih, 2001: **Edirneli Nazmî Mecma’ü’n-nezâ’ir**, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi SBE, Ankara.
- KÖKSAL, M. Fatih, 2002: “*Orijinal Bir Şair: Edirneli Nazmî ve Divanına Yeni Bakışlar*”, **Bilig**, S. 20 (Kış 2002), s. 101-124.
- KÖPRÜLÜ-ZADE Mehmed Fuad, 1928: **Millî Edebiyat Cereyanının İlk Mübeşşirleri ve Divan-ı Türkî-i Basît**, Devlet Matbaası, İstanbul
- MAZIOĞLU, Hasibe, “*Edirneli Nazmî’nin Pend-i Attâr Çevirisi*”, **AÜDTCF Türkoloji Dergisi**, S. 7 (1977).
- TDEA, 1990: “*Refî’ Mehmed Efendi (Lebibzâde Deli Refî’)*”, **Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi**, C. 7, Dergâh Yayınları, İstanbul, s. 304.